

Čo je spoločenské, nie je materské

Paulína Brachňáková

Brachňáková, P.: Čo je spoločenské, nie je materské. In: *Ostium*, roč. 17, 2021, č. 2.

Dominika Moravčíková: *Deti Hamelnu*. Kordíky: Skalná ruža, 2020. 104

s.

Poetka Dominika Moravčíková (1992) pochádza zo Strečna, no od októbra 2019 je doktorandkou v odbore muzikológia v Ústave hudobní vedy na FF UK v Prahe. Venuje sa štúdiu hudobného vzdelávania rómskych detí na Slovensku. Tvorivo sa vyvíjala už v rámci projektu Medziriadky. Je víťazkou súťaží Básne SK/CZ 2019 aj Poviedka 2019, možno ju teda charakterizovať ako obojživelný prozaicko-básnický talent. Do „velkej“ literatúry vstúpila básnickým debutom *Deti Hamelnu*, ktorý vyšiel v roku 2020 pod záštitou vydavateľstva Skalná ruža a získala zaň ocenenie Kniha roka 2020 denníka Pravda. Umelkyňa aktuálne pracuje na prozaickej knižnej prvotine.

Poetická kniha *Deti Hamelnu* je v línii vyššie povedaného charakteristická tým, že má výrazné epické či epizujúce rozmery. V niektorých častiach, napríklad v básňach *December*, *Hydry*, *Strečno - Zlatné*, r. 1380, sa tiež stretávame so žánrovou rôznorodosťou. Básne sú rytmické, vďaka čomu pôsobia dynamicky, ale aj tenzívne. Autorka dominantne pracuje s rozmerom času a kolektívnej pamäti.

Zbierku tvorí päť oddielov: *Soviareň*, *Váha tvojho rómstva*, *Rozprávky*, *Deti Hamelnu*, *Čas Koptov*. Tie fungujú ako samostatné celky odlišujúce sa tematicky, ale aj kompozične. Časti *Deti Hamelnu* a *Čas Koptov* však možno vnímať ako previazané cykly. Medzi oddielmi sa pohybujeme v čase - od archaického, cez stredovek až po prítomnosť.

Prvá časť *Soviareň* asocjuje názvom spojenie s fantasy románom Harry Potter a jeho spoločníčkou sovou Hedvigou. Aj u Moravčíkovej nachádzame prvky rozprávkovosti, fantazijnosti a mystiky. V tejto časti zaujmú dve významové línie: prvá má enviromentálny rozmer: „a teplo, ktoré sa vyparuje zo zvierat / sa nedá zavrieť do skleníkov.“ (s. 13); druhá naznačuje lúboštnú líniu rozvíjanú aj v iných

básňach zbierky: „Ty ani ja nie sme pripravení“ (s. 13); „Dôvody boli rôzne: / oneskorené príchody, práca a peniaze, / lipové drevo, / ktoré sa ti v jednej trieske vložilo pod necht.“ (s. 16). Autorka v tejto časti využíva najmä prírodné motívy, s ktorými je lyrický subjekt bytostne spätý: „(od zeme vždy odlíšeného ale vždy k zemi / pripevneného).“ (s. 17), hoci to nemožno tvrdiť o vzťahu ku svojim koreňom a k svojmu spoločenstvu.

Prvý text druhého oddielu *Váha tvojho rómstva* s názvom *Kňaz, ktorý ma krstil*, zobrazuje ambivalentný až kritický pohľad na cirkev a spôsob, akým formuje (často povrchné, rituálne alebo nemohúcne) ľudské životy: „Bojím sa, čo bude s týmto dieťaťom / ale pomôcť mu nemôžem / viem ho len pokrstiť / a krst veľa nezmôže, krst / je absurdný a zbytočný“ (s. 23 - 24). Problematika viery, rodového postavenia ženy a nerovnocenného partnerského vzťahu autorka reflektuje aj v básni *Doniesol som jej pohrebné kvetiny*: „Vybral som kyticu, ktorá pôsobila / neutrálne / decentne / nie nábožensky, tak to // predsa musí byť: // muž má ženu ovládnuť / zákonom a kvetom, / samozrejme v sekulárnom zmysle“ (s. 33 - 34). Kritické vnímanie mužských a ženských rolí v spoločnosti je prítomné aj v časti *Rozprávky*. V básni *Fly Dubai* zase lyrický subjekt spochybňuje kapitalizmus a obrazne zachytáva jeho devastačný vplyv na krajinu a populáciu: „drinky z krvi vyhynutých bizónov // podávané desaťtisíc metrov nad morom. // profesor Ghani z Qatar University / ktorý pripravuje systém ochladzovania štadiónov / pre World Cup 2022 / povedal, že pri nových vysokých teplotách / stačí ochladzovať len zem // vtáky môžu zhorieť“ (s. 27). Báseň *Váha tvojho Rómstva* reflektuje spoločnosť založenú na predsudkoch a rasistických ideách: „tvoje rómstvo je šelma / nikam nepatrí // je väčším verejným ohrozením / než sezónne záplavy:“ (s. 31). Verše svojou razanciou naberajú na intenzite, až gradujú v expresívne ladenom závere: (rómstvo) „zafarbí krajinu / než pohltí všetko čo je // jedlé a krvavé.“ (s. 32). Čitateľ má pocit, akoby ho chcel narátor, s ktorým sa však autorka nestotožňuje, presvedčiť o nebezpečnej sile etnika a potrebe zastaviť jeho postupný rozmach. Fragmentárnosť (prechádzajúca aj do grafického tvarovania básne) a drastickosť výrazu umocňujú celkové ladenie textu.

Súčasťou tretej časti s názvom *Rozprávky* je i dlhšia skladba *December*, ktorá má lyricko-epický charakter. Pre jej pochmúrne ladenie, dramatismus a stopy sujetu ju radíme k žánru balady. Moravčíková pracuje s motívom osudovosti, veštenia a kolektívnych zvyklostí, priestor tvaruje ako magický, zacyklený v ustrnutých rituáloch. Jednou zo zaujímavých postáv tohto oddielu je dedinská outsiderka, ktorej sa obyvatelia vyhýbajú a opovrhujú ňou: „si bledá a nepokojná / nemáš dobré meno v cudzích dedinách / ani vo svojej farnosti“; „ktovie, či je schopná skutočnej / ženskej práce“; „najprv vymažú z pamäti tvoju tvár / potom povest' / nakoniec aj meno.“ (s. 49). O jej osude sa dozvedáme prostredníctvom narátora. Prvky fantazijnosti a mystiky nachádzame aj v básňach *Hydry* či *Strečno - Zlatné, r. 1830*, kde

Moravčíková využíva námety a tvarové princípy ľudovej slovesnosti, legendy, magické čísla a rozprávkové bytosti. Podobne ako v predchádzajúcom oddiele sa snaží poukázať na strach kolektívu pred inakosťou, nízku odvahu prekračovať zaužívané rituály a stereotypy.

Predposledná časť *Deti Hamelnu*, ktorá má 20 častí, je zasadená do obdobia stredoveku. V incipite skladby čítame: „Roku Pána 1284 na deň svätého Jána a Pavla, 26. júna, istý pestrofarebný / oblečený pištec odviezol 130 detí pochádzajúcich z Hamelnu. Tie sa záhadne / stratili pri popravnom vrchu neďaleko kopcov. / : Lüneburský rukopis, 1440.“ (s. 61). Autorka pracuje s historickým naratívom, pričom odkazuje na konkrétne dokumentárne pramene. V pozícii rozprávača aktualizuje tému vysťahovalectva, odtrhnutia človeka od svojich koreňov. Skladbu charakterizuje epická šírka, prvky rozprávania a príbehovosti. Rozprávač odkrýva legendu o potkaniarovi, ktorý uniesol deti z Hamelnu (územie dnešného Nemecka) a založil novú osadu na Morave. Autorka dáva do povedomia myšlienku, že každý z nás môže raz stáť v pozícii dieťaťa z Hamelnu. Cyklus končí časťou *Hamlíkov spí*, v ktorej je kolonizácia zavŕšená neúspechom: „[...] keď / zmizne človek, zmizne ľudská krajina.“; „ostane len písané slovo :“ (s. 87). Z hľadiska práce s textom si možno všimnúť autorkin odklon od

klasických poetických postupov. Začiatky viet sú uvádzané malými písmenami, poetka zámerne používa kazovú interpunkciu, čo môže na čitateľa pôsobiť rušivo. Nápadité je používanie dvojbodiek, prostredníctvom ktorých sú prepájané jednotlivé verše, ktoré tak pri čítaní získavajú kompaktnosť podobnú prozaickému textu.

Posledný oddiel *Čas Koptov* konfrontuje individuálne a osobné s politicko-spoločenským a náboženským: „čo je politické, nie je materské / a náboženstvo je metódou videnia / nie poznanie vecí.“ (s. 91). Táto záverečná báseň – cyklus je členená na 12 mikročastí. Lyrický subjekt v prvej osobe singuláru, ktorým je žena, rozpráva svoj príbeh nenaplnenej lásky s egyptským utečencom: „Vy ste ten muž, ktorý tvrdí, že je kresťan, / vpravieval ti právnik do telefónu, / ale ja som naozaj kresťan, / odpovedal si mu zakaždým / a on ti aj tak neveril.“ (s. 97). Lyrický príbeh je zasadený do súčasnosti na Slovensko. Autorka sa tematicky vracia k téme inakosti a migrácie, ale aktualizuje ju, stavia ju do časovopriestorovej blízkosti čitateľa, pre ktorého je kniha určená. Koniec lyrického cyklu má silné emocionálne aj emancipačné vyvrcholenie: „Niektorí tvrdia, že čas Koptov sa už skončil / ale ja viem, že čas Koptov / ešte neprišiel“ (s. 102).

Básnická zbierka Dominiky Moravčíkovej je príťažlivá svojím jazykom, obraznosťou i prácou so subjektom, ktorý má premenlivý, multipersonálny charakter. Je zaujímavá aj tým, ako poetka vnímavo pozoruje ľudí a politicko-spoločenské pohyby okolo seba. Osobne ma zaujalo jej narábanie s napätím, spájanie vysokého štýlu s vecným a dokumentárnym jazykom. Aj napriek tomu, že ide o debutujúcu autorku, je pozoruhodné, že venovala pozornosť dobovo aktuálnym témam a problémom.

Bc. Paulína Brachňáková
študentka 1. roč. Mgr.
Katedra slovenského jazyka a literatúry
Filozofická fakulta Katolíckej univerzity
Hrabovská cesta 1
034 01 Ružomberok
e-mail: br.paul951@gmail.com